

בנפש התשובה

שיעורים בספר

אורות התשובה

מאת הרב

רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פרקים יב - יז

הרב אליעזר קשתיאל

"אי אפשר לבר בלא תבן" (ברכות נה ע"א)
בקשתנו שטוחה בפני הלומדים לשלוח את הערותיהם,
לטובת המהדורות הבאות.

עריכה - דוד שלמה וכטל
הגהה - נתנאל שאול וצבי דיין
עיצוב גרפי - אשחר & ותקין
דפוס - ספניית בית אל
אלול התשע"ה
מהדורה שנייה - אלול התשע"ז

כל הזכויות שמורות
ניתן להעתיק ולצלם שלא למטרות מסחריות.

לפרטים והזמנות:

חנות הספרים שעל יד הישיבה לבוגרי צבא, עלי.

אביחי - 050-8846929

יזהר - 052-6198874

www.korimnavon.co.il

”נר ה' נשמת אדם”
הספר מוקדש לעילוי נשמת
פינחס אליהו נבון ז”ל
בן שמחה תבדל”א
נלב”ע יב ניסן התשעד
ת.נ.צ.ב.ה

”נר ה' נשמת אדם”
הספר מוקדש לעילוי נשמת
אמי מורתי
טובה (גיטי) מלכה וכטל ע”ה
בת איידל פרימט תבדל”א
שהשנה יחול יום השנה העשירי לפטירתה
ורב הכאב על חסרונה.
נלב”ע ר”ח כסליו התשס”ו
ת.נ.צ.ב.ה

”נר ה' נשמת אדם”
הספר מוקדש לעילוי נשמת
חברנו האהוב
הרב יהודה עובדיה זצ”ל
בן שמחה תבדל”א
נלב”ע ד’ מר-חשוון התשע”ה
ת.נ.צ.ב.ה

תוכן עניינים

11	פָּרָק י"ב הַשְּׁפָעַת הַתְּשׁוּבָה עַל מַהְלְכֵי הָרוּחַ, הַחַיִּים וְהַמַּעֲשֵׂה בְּכָלֵל
53	פָּרָק י"ג אֲרוּחוֹת תְּשׁוּבָה רוּחָנִיּוֹת וּמַעֲשֵׂיּוֹת
79	פָּרָק י"ד נְתִיבוֹת תְּשׁוּבָה פְּרָטִיּוֹת
145	פָּרָק ט"ו יְסוּדוֹת הַתְּשׁוּבָה לְפָרֵט וְלְכָלֵל
173	פָּרָק ט"ז שְׂרָשֵׁי הַתְּשׁוּבָה וּפְנִימִיּוּתָהּ
203	פָּרָק י"ז הַהֲתַגְלוֹת הַגְּדוּלָה שֶׁל הַתְּשׁוּבָה בְּחַיֵּי יִשְׂרָאֵל וּבְתַחֲרִיתוֹ בְּאֶרֶצוֹ

פְּרָק יב

הַשְׁפָּעַת הַתְּשׁוּבָה עַל
מַהְלְכֵי הָרוּחַ, הַחַיִּים
וְהַמַּעֲשֵׂה בְּכָל־

א

התשובה מְרִימָה אֶת הָאָדָם לְמַעַל מִכָּל הַשְּׁפָלוּיּוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּעוֹלָם, וְעַם זֶה אֵינָנוּ נַעֲשֶׂה זֶר אֶל הָעוֹלָם, אֲלָא הוּא מְרוֹמֵם עִמּוֹ אֶת הָעוֹלָם וְאֶת הַחַיִּים. אוֹתָן הַנְּטִיּוֹת שֶׁל הַחֲטָא הֵן מְזַדְּכֹת בּוֹ. הַרְצוֹן הַעֵז, הַפּוֹרֵץ כָּל גְּבוּל, שְׁגָרָם לַחֲטָא, הוּא בְּעַצְמוֹ נַעֲשֶׂה כַח חַי וּפּוֹעֵל גְּדוּלוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. וּגְדֻלָּה שֶׁל חַיִּים מִמְּקוֹר הַקִּדְּשׁ הָעֲלִיּוֹן חוֹפֶפֶת תְּמִיד עַל הַתְּשׁוּבָה וְעַל כָּל נוֹשְׂאֵי דְגָלָה, שֶׁהֵם הֵם הַסֵּלֶת שֶׁל כָּל הַחַיִּים, הַקּוֹרְאִים לְתַקּוּנָם, לְהַסְרַת מַכְשׁוּלִים וְלִשְׂיבָה אֶל טְבַע הַטּוֹב וְהַאֲשֵׁר הָאֲמִתִּי, אֶל הָעֲלִיּוֹנִיּוֹת הַנִּשְׁגָּבָה הַחֲפְשִׁית בְּאֲמִת, הָרְאוּיָה לְאָדָם הָעוֹלָה לְמַעַל עַל פִּי מְקוֹרוֹ הַרְוִחְנִי וְיִסוּדוֹ בְּצִלְם אֱלֹהִים.

ככל שאנחנו מתקדמים בלימוד הספר, אנחנו עוברים מהעקרונות הרוחניים העליונים של התשובה, ממחשבת התשובה ורצונותיה, אל עולם המעשה, אל התשובה כפי שהיא מתגלה בחיים ובמציאות. פרק י"ב כבר עוסק ב"השפעת התשובה על מהלכי הרוח, החיים והמעשה בכלל".

"התשובה מרימה את האדם למעלה מכל השפלויות הנמצאות בעולם, ועם זה איננו נעשה זר אל העולם, אלא הוא מרום עמו את העולם ואת החיים". "התשובה" היא שינוי מהלך החיים ויש בה לכאורה הליכה כנגד הזרימה הטבעית של המציאות. קשה מאוד ללכת נגד העולם, קשה להיות 'לא נורמלי'. מה שרגיל ומקובל במציאות, מה שזורם ופשוט, נתפס בדרך כלל כהפוך מדרכה של התשובה. בעל תשובה נתפס כמי שהולך הפוך מסדר החיים.

חשוב לרוב לברר לנו, שהתשובה איננה הליכה כנגד הטבע והחיים, התשובה היא לחיות את אותם החיים, את אותה מציאות, אבל מתוך גישה אחרת, מתוך השקפת עולם שונה ועם רצונות אחרים. זאת עבודה מאוד עדינה: אנחנו כבני אדם לא רוצים ללכת כנגד הטבע, אבל אנחנו כן רוצים לחיות אותו בצורה אנושית יותר. דוגמא לדבר: מבחינתם של כל בעלי-החיים אנחנו יצורים מוזרים מאוד. במקום לבוא אל החיטה והשעורה ולכרסם אותן בהנאה, כפי שכולם עושים, אנחנו לוקחים אותן ומנהלים נגדן מלחמה שלמה - קוצרים, מנפים, טוחנים, בוררים ובסוף גם אופים. אנחנו כבני אדם לא מסוגלים להיפגש עם הטבע ולהשאיר אותו בגולמיותו. אנחנו חייבים להעביר את הצומח תהליכים מאוד מלאכותיים ולא טבעיים.

מהלך החיים של בני-האדם לעולם לא נשאר במפגש גולמי עם הטבע. זו לא הליכה כנגד הטבע, אנחנו משתמשים באותה חיטה, אלא שאנחנו רוצים לעדן אותה, להפוך אותה לרכה יותר ומתאימה יותר אל האנושיות שבנו. האנושיות שבנו רוצה לרומם את הטבע, להפוך את המפגש שלנו איתו לקצת יותר איכותי ועדין. המתבונן מהצד יכול לטעות ולחשוב שיש כאן מלחמה, שאנחנו נגד, אבל באמת יש כאן רק רצון להרים את המציאות ולהעביר אותה תהליך של עיבוד.

זה בדיוק מה שטוען טורנוסרופוס הרשע כלפי רבי עקיבא: 'מה אתה נלחם נגד המציאות, תהיה קצת יותר טבעי - אתם, אנשי התשובה, אנשים לא טבעיים...'. כשרבי עקיבא שומע את הטיעון הזה, הוא מיד מביא לו דוגמא מהצורה בה בני-אדם מזינים את עצמם, בשונה מבעלי-החיים. אדם שנפגש עם חיטה הוא לא בעל-חיים שנפגש עם חיטה. בני-האדם יכולים להוציא מהחיטה, איכויות שבעלי-החיים לעולם לא יגיעו אליהן.

"התשובה מרימה", זהו עניינה, להרים. "התשובה" היא רוממות. בעל תשובה בא אל אותם חיים, אל אותו הטבע, רק ממקום עליון. זה נראה כאילו אתה לא זורם עם החיים כפי שהם, כאילו אתה "זר אל העולם", זה נראה שאתה רוצה לנהל מלחמה עם המציאות. אולי יש בזה מן האמת, אבל המלחמה שבעל התשובה רוצה לנהל, היא לא מלחמה לשם מלחמה, היא מלחמה שנועדה להוציא 'לחם'. כדי שיהיה 'לחם', צריכה להיות 'מלחמה'. במציאות כפי שהיא, לעולם לא יהיה לחם, הלחם הוא תוצר של תהליך אנושי שמעדן את הטבע ומרים אותו מארציותו. "התשובה מרימה את האדם למעלה מכל השפלויות", הוא נפגש עם העולם ממקום אחר וכך חושף בתוך הטבע את הפן האנושי, את הרוממות אליה בני-האדם יכולים להביא את המציאות.

האנושיות שבנו לא מאפשרת לנו להיפגש עם הטבע כפי שהוא וזה נכון לכל התחומים. בני-האדם ינסו לרומם כל מפגש שלהם עם המציאות. מי שיפתח את הברז בבית, יתכופף וישתה, יקבל מיד גערה מאמא שלו: 'תמלא קנקן, תוציא כוס נקיה, שים קרח ותשתה כמו בן-אדם'. האנושיות שבנו דוחפת אותנו לעבד את הטבע, שבכל מפגש אתו תתחדד הזווית האנושית. זאת בדיוק התשובה. "אותן הנטיות של החטא הן מזדככות בו".

"הרצון העז, הפורץ כל גבול, שגרם לחטא". "החטא" הוא נטייה טבעית לא מעובדת, לא מרוממת וחסרת צבע של אנושיות. ו"הרצון" הזה, כשהוא נפגש בתשובה, "הוא בעצמו נעשה כוח חי ופועל גדולות ונשגבות לטובה ולברכה", מפני שעכשיו הוא מעובד ואנושי. "זגדולה של חיים ממקור הקודש העליון חופפת תמיד על התשובה ועל כל נושאי

דגלה, שהם הם הסולת של כל החיים". בעלי התשובה הם "הסולת", שהיא הקמח המנופה והמשובח. הקמח הוא לא תוצאה של מלחמה במציאות, אלא הוא מדרגת האיכות אליה היא יכולה לטפס. "סולת למנחה", סולת שמעלים לבית המקדש.

"נושאי דגלה" של התשובה, "שהם הם הסולת של כל החיים, הקוראים לתיקונם", להפוך חיטה ל"סולת" משובחת, "להסרת מכשולים ולשיבה אל טבע הטוב והאושר האמתי". כשזורקים את הקליפות ומנקים את החיטה מהמוץ, מתקנים את הטבע וחושפים את העדינות הקיימת בו. במציאות עצמה יש משהו עדין יותר, יש "עליוניות נשגבה החופשית באמת". דווקא המפגש עם הטבע בגסותו, מצמצם את חופש הבחירה של האדם. רק כשהאדם מתחיל לעבד את הטבע ולהפוך אותו לאנושי יותר, פתאום נפתח מרחב של יצירתיות ויש מקום לרעיונות רבים להופיע.

החירות היא תוצאה של עיבוד הטבע. זה נכון בעולם הטכנולוגי, שבו עיבוד גרעיני החיטה מאפשר לנו סוגים שונים של לחמים, וזה עוד יותר נכון בעולם המוסרי. ככל שהמפגש שלנו עם המציאות הוא יותר אנושי, הוא הופך להיות גם יותר מגוון, עשיר ויצירתי, וזוהי החירות "הראויה לאדם העולה למעלה על פי מקורו הרוחני ויסודו בצלם אלוהים". תפקידו של האדם הנברא "בצלם אלוהים", הוא להוציא לחם מן הארץ - לקחת את המציאות, ובצורה חופשית לגמרי, לרומם אותה ולהופיע בה גוונים, צורות ותבניות שלא היו בה קודם.

ככל שמתעסקים יותר במוסר, זוכים ליותר חופש יצירה. אדם מוסרי שאוחז במטבע של כסף, הוא אדם עם בחירה חופשית גדולה מאוד. אדם לא מוסרי שאוחז במטבע כסף, אין לו כל כך הרבה אפשרויות בחירה - אפשר לקנות אוכל כזה או אוכל אחר, אך בסוף הכל אותו דבר. פעם שמעתי מתלמיד חכם גדול, שאדם שנמצא בעמדת נתינה הוא אדם הרבה יותר חופשי מאדם שרק צורך. ככל שאדם בעמדה יותר מוסרית, הוא זוכה לחופש גדול יותר בעולם, יש לו אינספור אפשרויות עיבוד במציאות.

מהלך התשובה הוא מהלך של מפגש עם עולם המעשה, מתוך רצון לגלות בו את האנושיות שמסתתרת. זוהי תכונת האדם וזוהי תכונת התשובה.

ב

כל מה שיעמיק האדם יותר במהותה של התשובה ימצא בה את מקור הגבורה, ואת התכן היותר יסודי לחיים המעשיים והאידיאליים.

ההתעמקות "במהותה של התשובה", מביאה את האדם לפעול במציאות, היא "מקור הגבורה". "הגבורה", היא היכולת להנהיג ולשלוט בחיים, לתת להם כיוון ודרך שלא יהיו נפעלים מזרמי המציאות הטבעית. "ומושל ברוחו מלוכד עיר"², הגיבור הוא מושל, הוא יורד לכל פרטי המציאות ומטביע בהם חותם. "איזהו גיבור? הכובש..."³, זה שרודה במציאות ומנהל אותה.

כשאדם הופך להיות בעל תשובה, "כל מה שיעמיק האדם יותר במהותה", הוא מבין שאין דבר במציאות שאי אפשר לפעול בו ולתת לו חותם אנושי. התשובה הופכת להיות עבורו "מקור הגבורה", והיא "התוכן היותר יסודי", בסיסי, לחיבור בין ה"חיים המעשיים והאידיאליים". היכולת לחבר בין האידיאלים למעשים נעוצה בעקרון התשובה, בזה שיש יכולת לתקן.

ג

התשובה - כמה נחוצה ונכבדה היא להאיר את אפק החיים פלם. הצנורות הרוחניים נסתמים מפני חטאת האדם. הצמאון האלהי, וכליו פלם, שהם הארות המוסר המעשי והתכוני במהות הנפש, מפרפר הוא, מתחיל לפרנס ולהתנועע תנועת חיים וחוזר ונופל, מפני שהעבטיט של זהמת הפשעים מכביד עליו. ולא רק חטאת האדם היחיד כי אם פיותר חטאת הצבור. יחידי הסגלה המקוים לאור ד', סובלים מחטאת הצבור פלו. אהבתם אל הפלל עזיזה היא לאין חקר. עצמות הטוב שבנשמתם עורגת דוקא אל הטוב הפללי, והפלל - פשהם נמשכים אליו, הרי הוא עלול לטמא אותם במגעו מפני החטאים הנדבקים בו. אמנם צדיקי אמת סובלים הם ברצון את פל הסתמיים, פל היסורים החמריים והרוחניים, ובבלבד שייבואו למטרתם

2 משלי טז, לב.

3 אבות ד, א.